

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота
магістра

з теми

**ЛІНГВОКРАЄЗНАВЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ
ПОДІЛЛЯ (НАЗВИ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи F Ukr1–M18
спеціальності
035 Філологія (Українська мова і література)

Потятинник Інна Русланівна

Керівник: Шеремета Н.П., кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент: Марчишина А.А., доктор філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	9
<i>1.1. Українознавчі аспекти живої народної мови</i>	<i>10</i>
<i>1.2. Теоретичні й методологічні засади опису діалектів</i>	<i>21</i>
<i>1.3. Лексика на позначення одягу та взуття як об'єкт наукового дослідження.....</i>	<i>31</i>
<i>Висновки до 1 розділу.....</i>	<i>39</i>
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРИНЦИПИ НОМІНАЦІЇ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ У ГОВІРКОВОМУ МОВЛЕННІ	41
<i>2.1. Лексико-семантична група ‘Назви одягу’</i>	<i>42</i>
<i>2.2. Лексико-семантична група на означення доповнення до одягу</i>	<i>60</i>
<i>2.3. Лексико-семантична група ‘Назви головних уборів’</i>	<i>64</i>
<i>2.4. Лексико-семантична група ‘Назви одягу для ніг’</i>	<i>73</i>
<i>Висновки до 2 розділу.....</i>	<i>82</i>
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- ГГ** – Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. Львів: Вид-во Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997. 232с.
- ДО** – Диференційна ознака
- ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови: У 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]; АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т.1–6
- СБукГ** – Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В.Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 889 с.
- КСЛГ** – Пиртей П.С. Короткий словник лемківських говірок / Упорядкування й підготовка до друку Є.Д. Турчин. ІваноФранківськ: Сіверія МВ, 2004. 364с.
- ЛСГ** – Лексико-семантична група
- МСБГ** – Матеріали до словника буковинських говірок. Чернівці, 1971–1976. Вип. 1–6
- МСГГ** – Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Розсішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005. 266 с.
- МСЗвГ** – Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок / Українська діалектна лексика: Збірник наукових праць. Київ: Наукова думка, 1987. С.62–267
- СБГ** – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. Київ: Наукова думка, 1984. Ч.1–2
- СЗпГ** – Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок. У 2-х т. Луцьк: Ред-вид. відд. "Вежа" Волин, держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. Т.1. 354 с.; Т.2. 458 с.
- СОВ** – Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир: Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. 184 с.
- СПГ** – Лисенко П.С. Словник поліських говорів. Київ, 1974. 254с.
- ССпГ** – Березовська Г. Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках. Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. 348с.
- СУМ** – Словник української мови : В 11-ти т. / І.К.Білодід (гол. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т 1–11. URL: <http://sum.in.ua/>
- СУМ(Г)** – Грінченко Б. Словарь української мови: У 4т. Київ, 1907–1909. Т.1–4
- ТГЛ** – Тематична група лексики
- Фасмер** – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Перев. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. Москва : Прогресс, 1964–1973. Т.1–4

ВСТУП

Діалектна лексика упродовж тривалого періоду залишається об'єктом лінгвістичних розвідок. Водночас у її вивченні існує й чимало лакун. Так, досі не розв'язано чимало актуальних завдань діалектної лексикології, так і не створено Загальнонаціонального лексичного атласу й Словника українських говорів, немає багатьох регіональних атласів і словників. Розв'язання цих проблем можливе лише після сформування емпіричної бази діалектної лексикографії та лексичної ареалогії. Тому пріоритетним завданням сучасного мовознавства залишається дослідження народної культури крізь призму слова. Культурно-історичний компонент наявний на всіх рівнях мовної системи, але все ж найяскравіше він виявляється у лексиці. Культурно марковані елементи значною мірою зосереджені саме в системі діалектної лексики. Але на сьогодні багато тематичних груп лексики українських говорів або зовсім не вивчено, або інформація про них неповна. Так само неповною є інформація про географію лексики. Не стали предметом спеціального аналізу й говірки західного Поділля, що входять до подільського говору південноволинсько-подільської групи південно-західного наріччя. Репрезентація окремих слів у Атласі української мови не виявляє лексичної диференціації досліджуваного мовного континууму, оскільки представляє багатогранний цілісний об'єкт вивчення фрагментарно. У зв'язку з цим тема магістерського дослідження є *актуальною*.

Актуальність теми визначається як необхідністю дослідження системних зв'язків в окремих групах слів на позначення одягу та взуття, що дозволяє краще пізнати системну організацію лексики загалом, так і важливістю вивчення лексики, яка безпосередньо віддзеркалює різноманітні реалії та фрагменти матеріальної і духовної культури.

Такі етнолінгвістичні студії, подаючи мовні факти на широкому історичному й етнографічному тлі, покликані збагатити науку про людину й суспільство новими матеріалами, розкрити невідомі сторінки історії народу,

становлення й розвиток його духовності.

Необхідність проведення дослідження зумовлюється й екстралінгвальними факторами, оскільки науково-технічний прогрес спричиняє прискорену архаїзацію та поступове зникнення з ужитку групи лексики на позначення традиційного народного одягу. До того ж, різні екологічні й антропогенні чинники призводять до міграції населення, що змінює споконвічну етнографічну карту України. Отже, проведення запису, паспортизації та лінгвістичного інтерпретування діалектної лексики належать до найактуальніших завдань вітчизняної лінгвістики та етнографії.

Основну *джерельну базу* роботи становлять матеріали, зібрані автором експедиційним методом за спеціально розробленою програмою для запису народних назв одягу та взуття у говірках Хмельниччини та матеріали картотеки і текстотеки лабораторії діалектологічних досліджень кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету ім.Івана Огієнка.

Об'єкт дослідження становить тематична група лексики назв одягу та взуття, що як складова частина побутової лексики характеризується значною ареальною та семантичною диференційованістю, активністю вживання. Назви одягу та взуття – одного з важливих складників народної матеріальної культури – є цінним джерелом для вивчення глото- та етногенезу, взаємозв'язків і контактів окремих народів та їхніх мов.

Предметом дослідження обрано лексичну систему сучасних українських говірок Поділля в аспекті ареального варіювання, зв'язків з іншими говірками української мови.

Мета роботи – здійснити опис та аналіз лексики на позначення назв одягу та взуття у говірках Поділля.

Для реалізації поставленої мети потрібно було розв'язати такі *завдання*:

1) здійснити експедиційне обстеження говірок західного Поділля за спеціально укладеною програмою та виокремити матеріал подільських

говірок даної тематичної групи з картотеки лабораторії діалектологічних досліджень кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету ім.Івана Огієнка;

2) визначити з максимальною повнотою склад лексики на позначення назв ноші у подільських говірках, спаспортизувати, скласифікувати його на основі здійснення фонетичного аналізу;

3) виділити в складі зібраної тематичної групи лексики окремі лексико-семантичні підгрупи; визначити структуру цих підгруп;

4) провести аналіз внутрішніх семантичних зв'язків у межах лексико-семантичних груп; дослідити специфіку та напрями еволюційних процесів у семантиці аналізованих лексем;

5) виявити найважливіші риси щодо походження окремих назв одягу та взуття;

6) з'ясувати просторову поведінку аналізованих сем у контексті поширення в інших говорах українського мовного континууму.

Методологічна база магістерської роботи сформована на загальнофілософських положеннях про єдність форми та змісту, співвідношення часткового і загального, про змінність мови у процесі історичного розвитку та положення про єдність теорії і практики.

Задля досягнення мети дослідження магістра було використано такі **методи дослідження:**

– *загальнонаукові*: історико-генетичний, методи термінологічного аналізу, добору та систематизації матеріалу;

– *спеціальні*: польове опитування (під час збору матеріалу); описово-аналітичний метод з використанням прийомів спостереження, систематизації та інтерпретації мовних фактів і явищ (для аналізу тематичної групи лексики); метод лінгвістичної географії – для визначення територіального поширення місцевого говіркового мовлення і його взаємовідносин з іншими діалектами.

Теоретичне значення наукового дослідження полягає в тому, що комплексне вивчення окремої групи діалектної лексики дає змогу поглибити теорію діалектної лексичної семасіології, зокрема в плані визначення закономірностей становлення й розвитку семантичної структури тематичної групи назв одягу та взуття у подільських говірках на загальноукраїнському тлі. Визначення джерел і шляхів міграцій запозичень та наявності лексико-семантичних паралелей дає підстави для глибшого дослідження низки питань історії мови та культури українського народу.

Практичне значення дипломної роботи магістра. Результати студій з номінації української народної ноші Поділля можуть бути використані у вишівських курсах з лексикології, історії та діалектології української мови, у спецкурсах з народознавства, етнографії, лінгвокраїнознавства, при укладанні словників етимологічного та діалектного типів, у створенні лінгвогеографічних атласів.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення та практичні результати апробовано на таких конференціях:

1. Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Антропоцентрична скерованість сучасної наукової лінгвістичної парадигми» (м. Миколаїв, 17 квітня 2019 р.) (Лінгвокраєзнавчий потенціал назв одягу та взуття у подільських говірках);

2. Звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський, 24-25 квітня 2019 р.) (тема «Лінгвокраєзнавчий потенціал назв одягу у подільському говорі»).

Роботу обговорено на засіданні кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огінка (19 листопада 2019 р.).

Структура роботи. Наукове дослідження магістра складається зі списку скорочень, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних

джерел (15 позицій) та списку використаної літератури (79 позицій).
Повний обсяг дослідження – 91 с.

ВИСНОВКИ

Побутова лексика, зокрема назви одягу, взуття, головних уборів, прикрас, належать до широко вживаних пластів словникового складу і характеризуються різноманітними семантичними процесами.

Ноша у традиційній культурі виконує роль значною мірою не засобу прикриття та обігріву тіла, а радше культурного аналогу тіла, символічного тіла. Одяг виступав способом формування, доробляння і організації тіла в процесі підготовки та реалізації основних життєвих програм – збереження виду й продовження роду. Інколи нефункціональні, хворі частини тіла замінювалися одягом (неплідна жінка одягала сорочку плідної тощо).

Одяг доповнював ті елементи тіла, роль яких зростала на відповідних етапах: немовляцтво супроводжувалося кокономорфним одягом, незшитою боками сорочечкою-плащком без рукавів; невиробничий дитячий період, час опанування базових умінь (сидіти, повзати, ходити, говорити) – сорочечкою вже з рукавами, поясочком; початок виробничого періоду, пастухування, допомога при хаті проявлялася оснащенням дитини взуттям і одягом (у невеликій кількості); статеве життя позначалося поясними видами одягу – спідницею, штанами; шлюбне життя – максимальною кількістю одягу й найбільш повною комплектацією; старіння – зменшенням компонентів одягу, балахонистістю, поверненням до кономорфності (завершувалося новим, “холостим”, одягом у покійника).

Кожен елемент народного вбрання є частинкою, покликаною посилити елемент інший. Використовуючи народний костюм в тій чи тій сфері сучасного життя, варто першочергово досягти відповідності між різними деталями. Так, наприклад, буденний одяг не можна поєднувати зі святковим головним убором, взуттям і коштовними прикрасами, або одягати речі, які різко контрастують між собою в плані регіональному, не відповідають віку тощо.

Розмовна українська мова відображає "ментальний простір" українського народу, його побут, трудове життя, господарську діяльність, світогляд, звичаї, обряди, вірування відзначається просторовою варіативністю і територіальною диференціацією. У ній можемо простежити історію формування мовно-територіальних утворень, взаємодію між різними формами існування мови і, передусім, – літературною, взаємовпливи інших мов у процесі історичного розвитку.

Аналіз зібраного матеріалу свідчить, що лексика на позначення ноші багата і досить різноманітна, тому утворює розгалужену щодо структури тематичну групу.

Наповнення наддіалектних сіток-моделей тематичної групи 'Назви ноші' у подільських говірках здійснюється за рахунок лексичних, морфологічних та фонетичних варіантів апелятивів різного походження, як власне українських утворень, так і запозичених лексем, на зразок: праслов'янські лексеми *ко\жух*, *чо\пец'*, *\појас*; давньоруський номен *о\дежа*, як похідне утворення від праслов'янського *о-дхвати* – 'класти на себе', *ме^н\режіво* та ін., а також іншомовні запозичення – полонізм *ко\шул'а* (пол. *koszula*), германізми *б\лузка* (нім. *bluse*) 'сорочка' *\фартух* (*хвар\тух*, *фартуш\чина*, *фарту\шок*), тюркізм *\кофта*, латинізм *кап'і\шон*, англійський номен *п'ід\жак*, французькі слова *жа\кет* (*жімкет*, *ж'імк'ет*, *жу\кет*), *жі\л'ет* (*жі\л'етка*), *кор\сет* (*кор\с'ет*, *кар\с'ет*, *гор\с'ет*) та ін.

В ареалогічному аспекті найвиразнішою рисою аналізованої тематичної групи є те, що родові назви ноші притаманні всім досліджуваним говіркам, а їх видові кореляти фіксуються спорадично без менших чи більших локальних осередків по всій території, поступово переходячи в інші контактні говори.

Лексико-семантичні групи досліджуваної групи лексики утворюють своєрідну мікросистему, протиставляючись за властивими їм

диференційними ознаками, зумовленими наявністю конкретної реалемі. Це спричиняє явище семантичного синкретизму та вільного переміщення лексем у моделі семантичної структури мікросистеми.

Виявлено поліфункціональність одних номенів і монофункціональність інших: один номен може одночасно використовуватися як назва для кількох предметів одягу чи взуття (наприклад, *за\паска* як ‘пасок’ і як ‘фартух’) або репрезентує лише один десигнат (як-от, *бос’а\ка* ‘на босу ногу (взутися)’).

Відзначено випадки полісемії – називання номеном кількох десигнатів у межах однієї говірки; водночас зафіксовано дублетність – позначення одного десигната в тій самій говірці кількома номенами. Так, у більшості випадків на означення будь-якого предмету носі вживається кілька назв, причому діалектні слова використовуються більше мовцями середнього та, особливо, старшого покоління. У зв’язку з цим в обстежуваних говорах паралельно з новими, засвоєними з літературної мови назвами, виступають традиційні діалектні лексеми: *\запаска*, *\запінка*, *\фартух* (*хвар\тух*, *фартумшок*), *п’е\р’едн’ік* та ін.

У говірках Хмельниччини спостерігаються також гіперо-гіпонімічні відношення, коли одна і та ж назва вживається для позначення як родової, так і видових сем. Наприклад, семема ‘загальна назва одягу’ може бути представлена у досліджуваному ареалі лексемами *о\дежа* та *ш\мат’а*, що накладаються на видові семи ‘святковий одяг’, ‘вишуканий одяг’, інколи з апелятивом, як-от: *па\радна*, *віход\на*, *на с’\вата*, *на \вих’ід*, *\файна*, *на\р’адна* та ін.

За структурою більшість найменувань є окремими лексемами; а ті назви, які є полікомпонентними утворюються зазвичай за моделлю атрибутивного словосполучення або за моделлю сурядного словосполучення чи простого речення, наприклад: *о\дежа на с’\вата*, *ш\мат’а на \вих’ід*, *па\радна*; *о\дежа \коло \хати* (*не”ре”бе”рис’а мі\н’і в о\дежу \коло \хати*);

с'п'ід^м'н'і, \нижн'і шта\ни; п\лат'а \сиц:еве, пра\ме, ф пл'іс'і\роўку, ф ті\т'анку, ф чо\тири к\лини та ін.

Номені в різних говірках зазнавали формального варіювання на фонемному, акцентному та граматичному рівнях; переважають фонемні варіанти (наприклад: *со\ломјани і капі\л'ух і со\ломн'ани і ; \гудзік, \гудзік, \гузік; пал'\то, пал'і\то та ін.*), акцентних та граматичних – значно менше.

Варіативність називання десигната різними лексемами зумовлена кількома чинниками мотивації: 1) матеріалом виготовлення (*р'із'і'н'аки, /кирзов'і / х'ромов'і /чоботи; \байкова со\рочка, в'і\л'уров'і шта\ни, х\лопкова ру\башка, в'іл'\в'етов'і б\р'уки, воў\н'аній ко'мжух, лаф\сановий кус\т'ум; 2) ступенем зношеності: /нова – до /ходу – /нос'ана, з'ноши'на, ста\ра о\дежа; 3) частиною тіла, яку покриває: голе\нишче; 4) способом виготовлення: \шит'і \вал'анки; \бит'і \вал'анки; 5) особливостями крою і зовнішнім виглядом: \јупка го\де, пр'а\ма, ті\т'анка, \јупка кл'ош, к\л'ошна, пріта\л'она с'п'ід\ниці'а, \јупка ў \р'уші, шот\ланка, шістік\лінка; гли\бок'і га\лош'і, полугл'і\бок'і, полуса\пош^{жс}ки; 6) звуконаслідуванням: шк\раби; 7) призначенням: о\ч'іпок, \хустка, \вел'он; 8) особою користувача: рибо\лоўс'к'і \чоботи ри\бац'к'і \чоботи та ін.*

Аналіз мотивації номенів показав, що десигнат може оцінюватися діалектоносіями за різними ознаками. Так, певна кількість назв ноші характеризується виразною етимологією, як наприклад: *наба\кирок* ('берет') – *та\ка \шапка / як ўс'і / \т'іко но з \пупчіком* та ін.

Багато назв носить описовий характер або вживаються перифрази: *красо\та* 'святковий одяг' – *ти \нин'і ўб\ралас'а в та\ку красо\ту.*

На варіативність впливають також інші мови та внутрішньоговіркові трансформації номенів.

До багатьох номенів у дипломній роботі подано контекст, у якому він вживався інформатором, що уможливить подальше дослідження зібраного матеріалу на інших мовних рівнях. Наприклад: (*пос'л'е воїни с'тало лехше^u / ўже з'роши^e да'вали^e два 'рази^e на р'ік / то 'мона було шос' ку'пити^e / пал'то / хус'тину // а то з 'валу були пан'чохиⁱ / по'лот'н'ани^e с'п'ідни^eц'і з м'ішечка і к'рашани^e йак не^u ў ру'дж'авин'і то ў бузи^eн'і //; йак при'їде з'і'ма / то не в т'іл'і'в'ізор 'диви^eмоса / а со'рочку 'шиємо чи сп'ідни^eц'у та ше ї ў бузи^eн'і сп'ідни^eц'у ок'раси^eмо // та та'ка во'на ўже 'гарна / та'ка 'гарна // і нас то'д'і х'лопц'і 'луче л'убили / йак вас 'зара ў 'тому 'гарному ў та'кому ў'д'аганому//) та багато інших.*

Отже, вивчення живого народного, у тому числі й говіркового, мовлення в усьому його розмаїтті – невідкладне завдання сьгоднішніх мовознавців та українознавців. На часі й видання діалектних та етнолінгвістичних текстів і словників, які б уможливили подальше відображення історії народу, матеріальної та духовної культури етносу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок. У 2-х т. Луцьк: Ред-вид. відд. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. Т.1. 354 с.; Т.2. 458 с.
2. Березовська Г. Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках. Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. 348 с.
3. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир: Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. 184 с.
4. Грінченко Б. Словарь української мови: У 4т. Київ, 1907–1909. Т.1–4.
5. Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. Львів: Вид-во Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997. 232с.
6. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]; АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т.1–6.
7. Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок / Українська діалектна лексика: Збірник наукових праць. Київ: Наукова думка, 1987. С.62–267.
8. Лисенко П.С. Словник поліських говорів. Київ, 1974. 254с.
9. Матеріали до словника буковинських говірок. Чернівці, 1971–1976. Вип. 1–6.
10. Онішкевич М.Й. Словник бойківських говірок. Київ: Наукова думка, 1984. Ч.1–2.
11. Пиртей П.С. Короткий словник лемківських говірок / Упорядкування й підготовка до друку Є.Д. Турчин. ІваноФранківськ: Сіверія МВ, 2004. 364с.

12. Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Розсішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005. 266с.
13. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В.Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 889 с.
14. Словник української мови : В 11-ти т. / І.К.Білодід (гол. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т 1–11. URL: <http://sum.in.ua/>.
15. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Перев. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. Москва : Прогресс, 1964–1973. Т.1–4.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аванесов Р.И. Лингвистическая география и структура языка / Вопросы теории лингвистической географии / Под ред. Р.И. Аванесова. Москва, 1962. С. 7–27.
2. Аванесов Р.И. Русская литературная и диалектная фонетика. Москва: Просвещение, 1974. 287с.
3. Анісімова Л.Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках / Дослідження з української діалектології. Київ, 1991. С. 126–138.
4. Атлас української мови: [у 3 т.]. Т. 1. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі. Київ. 1984; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. Київ. 1988; Т. 3. Донеччина, Слобожанщина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я та суміжні землі. Київ, 2001.
5. Бабій Ф.Й. Назви головних уборів у говірках рovenського Полісся / Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези. Житомир, 1983. С. 176–178.
6. Бабій Ф.Й. Назви одягу та взуття говірок Рovenщини з погляду походження / Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези. Ужгород, 1982. С. 72–74.
7. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. Харків: Дельта, 1993. С.162–176.
8. Безлай Ф. Опыт работы над словенским этимологическим словарем / Межд. Симпозиум блемы славянских этимологических исследований в связи с общей проблематикой современной этимологии” (23–24 января 1967 г.): Тезисы докл. Москва, 1966. С. 10–11.
9. Бичко З.М. Діалектна лексика наддністрянського говору. Тернопіль: Лідер, 2000. 280с.
10. Бичко З.М. Назви одягу і взуття в наддністрянському говорі / Мова в часі і просторі. Діалектологічні студії. Випуск 1. Львів. 2003.

11. Борисенко В. К. Вірування у повсякденному житті українців на початку ХХІ століття / Етнічна історія народів Європи. Київ, 2003. Вип. 15. С. 4–10.
12. Вакалюк Я.Ю. Лексико-семантична характеристика назв одягу в говірках Прикарпаття / Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези. Житомир, 1990. С. 181–182.
13. Вовк Ф. Етнографічні особливості українського народу / Студії з української етнографії та антропології. Київ, 1995. С. 39–218.
14. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології. Київ: Мистецтво, 1995. 336 с.
15. Войтів Г. В. З історії назв взуття в українській мові / Культура слова: Республ. міжвід. зб. Вип. 29.
16. Войтів Г. Назви жіночих шийних прикрас у гуцульському говорі / Гуцульські говірки (Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження). Львів, 2000. С. 149–157.
17. Войтів Г. Назви одягу в пам'ятках української мови 14–18 століття: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ун-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 1995. 24 с.
18. Гавадзин О. Назви головних уборів у говірках Покуття Українознавчі студії. 2012-2013. № 13-14. С. 60-67. URL: file:///C:/Users/PC-DIM/Downloads/Us_2012-2013_13-14_10.pdf.
19. Герман К. Теоретичні й методологічні засади діахронного опису діалектів / Школи, постаті, проблеми: Діалектологічні студії. 4. Львів, 2004. С. 243–251.
20. Герман К.Ф. Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспектах: Фонетика і фонологія. Чернівці, 1995. 391 с.
21. Глуховцева К.Д. Лексика народного побуту українських східнословобожанських говорів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 „Українська мова”. Київ, 1992. 23 с.
22. Глуховцева К.Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ, 2003. 183 с.

23. Говірки Чорнобильської зони: Тексти. Київ : Довіра, 1996. 358 с.
24. Говори української мови / За ред. Т.В. Назарової. Київ: Наук, думка, 1977. 400 с.
25. Гримашевич Г. Одяг поліщука-шляхтича у XVI–XVII ст. (за матеріалами актових книг житомирського гродського уряду / Волинь – Житомирщина. 2007. № 17. С. 149–158. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>.
26. Гримашевич Г. Українські діалектні назви фартуха / Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Збірник наукових праць. Серія: Філологія. 2001. Вип. 3 / Відп. ред. Н.Л.Іваницька. Вінниця: ВДПУ. С. 47–51.
27. Гриценко С. П. Історія походження та функціонування в українській мові назв одягу (кожух, каптан, жупан, свита, плащ) / Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43(1). С. 278–293. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43%281%29__40
28. Гриценко П.Ю. Діалектологія / Українська мова: Енциклопедія. Вид. 2-е, випр. і доп. Київ: Вид-во "Укр. енцикл. ім. М.П.Бажана", 2004. С. 150.
29. Гриценко П.Ю. Моделювання системи діалектної лексики. Київ: Наукова думка, 1984. 226 с.
30. Гриценко П.Ю. Простір і час у лінгвістичній географії / Проблеми сучасної ареалогії. Київ, 1994. С. 102–110.
31. Гриценко П.Ю. Тексти як джерело дослідження українських говірок у Румунії / Павлюк М., Робчук Ф. Українські говори Румунії: діалектні тексти. – Едмонтон – Львів – П'ємонт – Торонто, 2003.
32. Гуйванюк Н., Руснак Н. Діалектний текст як лінгво-когнітивна одиниця / Українська мова. 2003. № 2(7). С.102–109.
33. Грещук В. Найменування головних уборів на Прикарпатті / Етнос і культура. 2003. №1. С.79–82.
34. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва, 1986–1987. Т. 1–4.

35. Дерке М. Ж. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Українська мова. Ужгород, 2002. 19 с.
36. Дзензелівський Й. Дослідження лексики українських говорів (стан і перспективи) / Записки НТ ім. Т. Г. Шевченка. Львів, 1990. Т. ССХХІ. С. 249.
37. Еремина В. Ритуал и фольклор. Ленинград: Наука, 1991. 208 с.
38. Єрмоленко С.Я. Мова фольклору / Українська мова: Енциклопедія. Вид. 2-е, випр. і доп. Київ: Вид-во "Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана", 2004. С. 353–354.
39. Зубрицький М. Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині. Взірці крою і ноші у бойків / Матеріали до Українсько-Руської Етнольогії. Т.Х. Львів. 1908. Т.10. С.69–75.
40. Історія української мови : Лексика і фразеологія / В. М. Русанівський, В. О. Винник, В. Й. Горобець та ін. Київ : Наукова думка, 1983. 743 с.
41. Кисілевська О. Похоронні звичаї й обряди в селі Товмачику Коломийського повіта / Етнографічний збірник НТШ. Львів, 1912. Т. XXXI–XXXII. С. 299–302.
42. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Українська мова». Донецьк, 2001. 19 с.
43. Коваленко О.О. Назви взуття у говорах Миколаївщини / Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези. Житомир, 1990. С. 200–202.
44. Коць-Григорчук Л. Лінгвістично-географічне дослідження українського діалектного простору. Нью-Йорк. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка в Америці, 2002. С. 102–115.
45. Курило О.Б. Фонетичні та деякі морфологічні особливості говірки с.Хоробричі (давніше Городнянського повіту, тепер Сновської округи на Чернігівщині). Київ, 1924. 111с.

46. Лисиченко Л.А. Архаїчні назви одягу в говірках східної Слобожанщини / XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези. Київ, 1965. С. 127–129.
47. Маєрчик М. Одяг як символічне тіло / Тіло в текстах культур. Київ, 2003. С. 69–82.
48. Маслова Г. С. Народная одежда в восточнославянских традиционных обычаях и обрядах XIX – начала XX в. Москва: Наука, 1984. 215 с.
49. Матейко К. Український народний одяг: етнографічний словник. Київ: Наукова думка, 1996. 195с.
50. Микитенко О. Сербські голосіння: поетичний та історико-географічний аналіз. Київ : НАН України, 1992. 152с.
51. Милорадович В. Життє-бытє лубенского крестьянина / Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ, 1991. С. 170–342.
52. Миронова Г. М. Названия одежды в древнерусском языке.: Дис. ...канд. филол. наук. Киев, 1978. 181 с., додатки 47 с.
53. Миронова Г. М. Назви одягу від давнини до сучасності. / Культура слова. 1978. Вип. 14. С. 54–60.
54. Назарова Т.В. Интерферентні ареали як об'єкт дослідження української діалектології / Праці XIII республіканської діалектологічної наради. 1970. С.15–28.
55. Найдорожчий скарб: Слово про рідну мову: Поезії, вислови / [упоряд. В.І. Лучук. Київ: Рад. письменник, 1990. 390с.
56. Нариси з історії декоративного прикладного мистецтва / [за ред. Я. П. Запаско]. Львів: Вид-во Львів, ун-ту, 1969. 190с.
57. Неділько О.Д. Назви одягу і взуття в говірках Чернігівщини / Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези. Житомир, 1983. С. 52–57.
58. Никончук М.В., Никончук О.М. Назви одягу та взуття правобережного Полісся. Житомир, 1998. 230с.

59. Ніколаєва Т. Різновиди традиційного одягу. URL: [http:// etno. webua. org / mynuvshyna / r 18. htm /](http://etno.webua.org/mynuvshyna/r18.htm/).
60. Огієнко І. Як записувати народні говори / Науковопопулярний місячник "Рідна мова" / відп. ред. І. Огієнко. Варшава, 1934. № 4. 152 с.
61. Орлова В.Г. Вопросы интерпретации данных лингвистической географии / Вопросы теории лингвистической географии / [под ред. Р.И.Аванесова]. Москва, 1962. С. 233–250.
62. Пашкова Н.І. Структурна організація лексико-семантичної групи назв верхнього одягу в українських говорах Карпат / Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези. Житомир, 1983. С. 212–214.
63. Пивоваров С., Паук О. Монетні прикраси початку ХХ ст. Середнього Подністров'я / Р.Ф.Кайндль і історична наука: Матеріали Міжнародного наукового семінару "Кайндлівські читання". Чернівці, 22–23 травня 2004 р. Ч. 2. Вижниця: Черемош, 2004. С. 131–133.
64. Пономар Л. Назви одягу Західного Полісся. Київ, 1997. 182с.
65. Преображенский А.Г. Этимологический словарь русского языка. Москва: Изд-во ин. и нац. слов, 1959. Т. 1–2.
66. Програма-питальник для збирання матеріалів до обласного словника буковинських говорів. Чернівці, 1957.
67. Ракова О. Похоронні звичаї й обряди в селі Раранчу Черновецького повіту / Етнографічний збірник НТШ. Львів, 1912. Т. XXXI–XXXII. С. 338–347.
68. Святокум Н. Мовою барв, орнаментів і крою.Український народний костюм / UA modna. 30 липня 2015. URL: <https://uamodna.com/articles/ukrayinsjkyu-narodnyu-kostyummovoyu-barv-ornamentiv-kroyu/>.
69. Сердега Р. Л. Сільськогосподарська лексика в говірках Центральної Слобожанщини (Харківщини): монографія. Харків: Монограф, 2012. 218с.
70. Сімович В. Граматика української мови (для самонавчання та в допомогу шкільній науці). 2-е вид. Київ-Ляйпціг, 1919. 583 с.

71. Словник термінів українського одягу. URL: http://odyag.ukrsov.kiev.ua/6/-/asset_publisher/Y8ny/content/id/20829.
72. Текст как явление культуры / Антипов Г.А., Донских О.А., Марковина И.Ю., Сорокин Ю.А. Новосибирск: Наука, 1989. 197с.
73. Українські закарпатські говірки: Тексти / [упор. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач]. Ужгород, 2004 році. 400 с.
74. Ушинський К. Рідна мова / Розумне, добре, вічне. Київ, 1989. С.113–117.
75. Федькович Ю. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи. Київ: Наук, думка, 1985. 579с.
76. Хмара Г.В. Основні ознаки в мотивуванні назв українського одягу / Рідний край. Науково-публіцистичний художньо-літературний альманах. Полтава, 2003. №2. С.74–78.
77. Шляхов О. Народні назви одягу в говірках Івано-Франківщини / XIV Республіканська діалектологічна нарада: Тези. Київ: Наукова думка, 1977. С. 72–77.
78. Юсікова О. Динаміка говірки як об'єкт дослідження / Діалектна лексика: лексикологічний та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С.97–101.
79. Czyżewski F. Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy. Lublin, 1986. 230 s.